

Mario Rius

16 de junio de 2019

JACINTO SUÑER BORRAZ "CHINTO"

Ara fa dos anys, Angelines Suñer Marches, va ficar a les meues mans un full del diari francès “La Nouvelle République”, del departament (província) de Loir-et-Cher, del 2 de febrer de 2017, en una pàgina a on se llegia un titular de grans lletres que deia: “Chinto, tout le monde l’aimait” (Chinto, tot lo món lo volia). Se tractava de Jacinto Suñer Borraz, conegut a França com “Chinto”, degut a la dificultat de pronunciar Jacinto.

L’article estava escrit uns pocs dies després de haver mort lo 29 de gener de 2017 a Saint-Dyé-sur-Loire, i feia un repàs a la seua vida, marcada per l’exili dels seus pares a França, la participació al maquis francès i sobretot parlava de la vinculació a l’equip de futbol del Blois, al que com futbolista va ser una estrella als anys 50, més tard entrenador, jugador del equip de veterans, i sobretot, una persona molt apreciada per tots los que lo van conèixer.

Enseguida li vaig demanar a Angelines que me poses en contacte en la família de Jacinto, i així va ser com vaig començar a parlar en Annie Suñer i Henri Thoureau, filla i gendre respectivament. A més, també he parlat en Helena Suñer, ja que son pare, José, ere germà de Jacinto. Gracies a les converses en tots ells, a la “Historia de la família Suñer-Borraz” escrita per Henri i l’article del diari “La Nouvelle République”, he pogut fer esta història de Jacinto o “Chinto” pels francesos.

Los pares de Jacinto son Isidro Suñer Andrés “Soqueta” (Nonasp, 1892-1972) i Paula Borràs Giner (Nonasp, 1896-1982), casats a la església de Nonasp lo 13 d’agost de 1914. Lo primer fill del matrimoni es Isidro que naix l’any 1915 i mor al poc temps. Lo segon es Santiago (1917-1926). Després una xiqueta segons testimonis orals, ja que no hi ha constància als registres parroquials o civils, per lo que podria tractar-se d’un avortament.

Lo 31 de gener de 1922, naixen los bessons Plàcido (Nonasp 1922-Toulouse 1988) i Jacinto. Los pares, per mediació de l’Ajuntament, demanen a la Diputació Provincial una ajuda econòmica per alimentar als bessons. A la sessió de 2 d’abril de 1922, se diu que se’ls concedeix 20 pessetes mensuals durant un any, per pagar a Felipa Ràfales Andreu, que farà de dida a Jacinto, mentre que a Plàcido li donarà la llet sa mare. Després d’ells dos encara arriben més fills: José (Nonasp 1924 - 1989); Santiago (Nonasp 1928 – París 1954) i Violeta (Nonasp 1935 – Esbly 2013).

Jacinto com tots los xiquets d’aquell temps va a estudi dels sis als catorze anys, sempre en lo mestre D. Enrique Muñoz Gómez, al que recordava com un precursor de la educació moderna, ja que organitzava viatges, excursions, sessions de cinema, portava als xiquets pel voltant del poble per parlar de botànica, geografia...

Los estudis estan situats al carrer Maella, i a la part de darrere hi ha un pati obert, a on los xiquets eixissin a l’hora del “recreo”. Allí juguen al futbol i potser es a on comença la gran passió per este deport de Jacinto, Plàcido i José.

Son pare, Isidro, a mes de treballar la terra de casa, es comerciant, i junt en la seua dona Paula, tenen una tenda d’ultramarins als baixos de casa seua, al carrer Vell nº4, als perxis. A mes, compren armelles i olives de molí, que en lo tren ho facturen a un comprador d’una altra vila.

També compren conills als caçadors, per revendre’ls per mig d’un comerciant a una altra població. En mes d’una ocasió, Jacinto ha d’amatinar per anar a facturar-los en lo “Mixto”, que era un tren que passava de bon matí, compost de vagons de mercaderies i un de viatgers, en parada a totes les estacions.

Lo pare de Jacinto, també es un membre destacat del Centro Republicà. Després de haver-se proclamat la Segona República, lo 25 de juny de 1931, se nombra Jutge municipal a Gregorio Mompel Andreu i Fiscal municipal a Isidro Suñer Andrés, que ocuparan los càrrecs hasta lo 23 d’agost de 1934 en que son substituïts.

Lo 18 de juliol de 1936, arriba a Nonasp la noticia de la sublevació dels militars de l’Africa contra la República. Lo 19 per la nit, se constitueix un Comitè Revolucionari, compost per una majoria de la CNT i una minoria republicana, de la que Isidro Suñer forma part, ocupant este càrrec hasta principis de 1937.

Lo darrer càrrec que ocupa, ho sabem per La Gaceta de la República, del 2 de desembre de 1937, en que se publica lo nomenament de Jutge municipal a Agustín Ràfales Vidal “Gravat” i Fiscal municipal a Isidro Suñer Andrés.

Jacinto, a pesar de la seua joventut, a la segona meitat de 1937, s’incorpora a l’exercit republicà, formant part de la Brigada Internacional Garibaldi, a on fa de enllaç per portar parts entre les diferents unitats.

Lo 30 de març de 1938, unes poques hores abans de que entrin los soldats nacionals a Nonasp, la família Suñer-Borraz comença la ruta de l'exili, passant per La Pobla de Massalua, Vilalba del Arcs, Gandesa, Corbera, Móra d'Ebre i Reus. Durant la estància a este darrera població, Jacinto se retroba en la família.

A principis de 1939, les autoritats republicanes ordenen la evacuació de tots los refugiats de Reus, portant-los cap a la frontera francesa. Allí les autoritats franceses posen uns controls o "triage" per separar a les dones i xiquets dels homes i soldats.

Als mils de republicans, lo govern francès los condueix a 35 km de la frontera, a les platges d'Argelès-Sur-Mer, a on instal·la lo primer campament de refugiats, situat a la mateixa platja i voltat per un filferro d'espines. Este campament lo divideix en dos una petita riera, que separa als homes de les dones i crios, i per tant, a la família Suñer-Borraz.

Al cap d'un temps, Paula i los fills: Plácido, José, Santiago i Violeta son traslladats a un campament instal·lat al centre de França. Jacinto i son pare Isidro als quatre mesos d'estar al campament d'Argelès, son traslladats al campament de Barcarès a on hi estan uns altres quatre mesos. Després, estaran dos mesos a Saint Cyprien i uns altres dos mesos al campament de Bram.

Finalment, Jacinto i son pare fan cap al departament (província) de Loir-et-Cher, instal·lant-se a Fougères-sur-Bièvre, prop de Blois. En un context de reagrupació familiar, se torna a reunir tota la família.

Lo 10 de maig de 1940, la Wehrmacht ataca lo territori francès, capitulant lo govern lo 25 de juny de 1940, i consolidant-se la ocupació de dos terceres parts de França per l'exercit alemany.

A la vista d'estos fets, José i Plácido volen tornar a Espanya i després de parlar los tres germans grans, decidissen que Jacinto se quedo a França en los pares i los germans petits per ajudar-los. Tot parlat, José i Plácido emprenen lo viatge, però quan estan prop de la frontera, son arrestats per los alemanys i enviats a un camp de concentració. Durant lo trasllat, se troben en un grup de dones i xiquets que esperen al tren per ser repatriats a Espanya. José i Plácido s'amaguen al mig del grup, posant-se una manta damunt lo cap, al mateix temps que son voltats per les dones per amagar-los dels soldats alemanys. Superat este incident, reprenen lo camí hasta Nonasp, a on son acollits per la família.

Com ja he dit, la família Suñer-Borraz des de primers d'any de 1940 viu a Fougères-sur-Bièvre, prop de Blois, a una petita casa de camp, que los ha deixat lo Sr. Gaston David, propietari d'una explotació agrícola. Ell los dona treball per podar la vinya i en les diferents feines agrícoles.

Per fer la segà i la trilla, es costum entre los agricultors ajudar-se uns als altres, per lo que lo Sr.

Gaston David, posa a Jacinto i son pare a disposició del Sr. Armand Nivard, president de la cooperativa de la trilla, perquè li ajudon en los treballs a les seues finques. Aquí Jacinto coneix a Jean, lo fill del Sr. Nivard, i prompte fan molt bona amistat. Jean li fa moltes preguntes de la guerra espanyola i Jacinto aprofita la oportunitat per aprendre francès.

Mentrestant, les tropes alemanyes, al juny de 1940, havien arribat a Loir-et-Cher, marcant l'inici de la ocupació. Se instal·len al castell de La Bouldas, a 300m de la granja Nivard i al castell de Boissay, a la població de Feings, construint una línia telefònica entre estos dos punts. Esta línia serà sabotejada per Jean Nivard, sent aquesta la seua primera acció de resistència.

Jacinto se uneix als maquis de Saint-Lomer (prop de Montrichard). Unes voltes retransmet los missatges de la Resistència i en altres ocasions participa en emboscades als soldats alemanys.

La casa de Fougères-sur-Bièvre, a on viu Jacinto, estava dins de la explotació agrícola del Sr. Gaston David. D'esta casa sempre contava que estava voltada de arbres fruitals i que un dia va veure arribar a una patrulla alemanya, parant-se los soldats al camí d'accés a la casa, i com tenia una metralladora amagada dins d'un munt de llenya, lo primer que va pensar era que l'anaven a buscar, però va resultar que los soldats sol van collir alguns dels fruits i després ja van marxar, això si, deixant a Jacinto tremolant de por.

A la primavera de 1942, los joves de Fougères-sur-Bièvre s'organitzen en la resistència, i Jean Nivard s'uneix als Franc Tiradors i Partisans Francesos (FTP). D'altra banda, Jacinto assisteix a voltes a les reunions que fan los maquis de Saint Lomer, encara que no pren part de les discussions. Lo 24 o 25 de maig, se llancen armes en paracaigudes, i lo 6 de juny de 1942, la resistència de Saint Lomer se uneix a les Forces Franceses de l'Interior (FFI).

Jean Nivard, en una llarga carta escrita lo 2018 a Henri Thoureau, li explica que hi va haver una col·lisió molt violenta a la localitat de Favras, comuna de Feings, entre FFI i un cotxe d'un oficial alemany. Un col·laborador que acompanyava als alemanys, va intentar maltractar a Jacinto, pegant-li un cop de puny, que ràpidament va ser esquivat, al mateix temps que li deia: "No t'apartos bastard".

Jean Nivard va tindre que desapar, i li diu a Henri: “Si este any 2018 t’escric es perquè este dia vaig desapar jo primer”.

A finals d’agost de 1944, lo Govern Provisional de la República del general De Gaulle, a Anglaterra, designa al Sr. Robert Vivier com Prefecte (representant del govern) de Indre-et-Loire (provincia). Este havia set inspector de Acadèmies de Indre-et-Loire, però en la ocupació alemanya havia set destituït i estava buscat. Ara vivia a Le Pondy, al Departament de Cher, baix lo pseudònim de “cosí Paul”.

Se li encomana a Jean Nivard la missió d’anar-lo a buscar i comunicar-li lo nombrament. Este tria a Jacinto per acompanyar-lo, ja que lo considera un camarada experimentat, perquè se tracta de una missió molt perillosa, al estar per la zona la divisió “Das Reich”.

La missió se completa en tres dies, després de fer 300 km en bicicleta. Al viatge de tornada s’han d’amagar dins d’un camió cisterna, per passar per la línia de demarcació a on estaven los alemanys. Continuen en canoa per anar a Cande, després a Rilly, per fer cap a Limeray, a on son acollits i amagats per l’Alcalde. Aquí son rebuts per les FFI, que portaran al Sr. Robert Vivier hasta la prefectura de Indre-et-Loire.

Jean Nivard continuarà lluitant a la resistència francesa, però Jacinto decideix tornar a la casa familiar de Fougères-sur-Bièvre, a on treballa en les feines agrícoles. En este context coneix a Solange, una noia veïna que viu en los seus pares a la casa de camp, a on tenen vinyes, vaques, cavalls i altres animals.

A mes de la relació de veïnat, se troben als balls clandestins a on van tots los joves. Prompte s’estableix una relació sentimental, que los portarà a casar-se en un cerimònia civil lo 18 d’agost de 1945. Jacinto i Solange tindran quatre fills: Josiane (1945), Liliane (1947), Annie (1954) i Alain (1956).

Tornant a Nonasp, allí hi estan los germans Plácido i José, que treballen a les mines, però a quan tornen al poble los dissabtes i domenges son portats al “cuartelillo” de la guardià civil per ser interrogats, en un intent de relacionar-los en los maquis, encara que no ho poden aconseguir, ja que no van col·laborar mai en ells. Esta persecució augmentarà los anys 1947 i 48, en que los maquis posen explosius en quatre ocasions a la costa de Bernola, per fer sabotatges a la via del ferrocarril. Cansats de tanta injustícia, decideixen tornar a França. En l’ajuda que Jacinto los presta, Plácido, José i la seua dona Gloria, en la que s’havia casat al juny de 1948 i en aquells moments estava embarassada de cinc mesos, passen clandestinament la frontera a l’abril de 1949, en una barca de pescadors, partint de Pasajes hasta lo port francès de Ciboure, a on los esperava Jacinto, que los porta a Blois, ciutat a on residiran al estar allí tota la família.

José es contractat per treballar a una gran fàbrica i als quatre mesos d’haver arribat naix la seua filla Helena. Son pare, Isidro, treballa fent llenya per Aigües i Boscos. Jacinto també treballa per Aigües i Boscos, sent ajudant del xofer en la entrega de la llenya, a mes, treballa per un comerciant de vins. L’any 1948, Jacinto demana treball a la fabrica Air Équipement, dedicada a la fabricació de peces d’avions. Com se tracta de un bon treball, hi ha molta gent que presenta la sol·licitud. Però a ell, lo senyor que arreplega los papers, lo reconeix com a jugador del equip de futbol del Blois, i li diu que si vol lo treball, ha de jugar a l’equip de la fàbrica. Ell accepta, i a partir d’aquell moment juga als dos equips, ja que l’equip de la fàbrica sol juga partits amistosos.

A l’equip de futbol de Blois hi van jugar Plácido, Jacinto “Suñer I” i José “Suñer II”. José l’any 1951, per raons de treball, trasllada la seua residència a Paris, però compleix lo contracte que tenia en lo Blois, fent lo trajecte Paris-Blois durant tota la temporada. A París jugarà uns quants anys en F. C. Hispania, equip format íntegrament per espanyols, i que l’any 1958 guanyen la “Coupe de France FSGT Auguste Delaune”.

Al diari francès “La Nouvelle République” del 2 de febrer de 2017, A. Charlot, diu de Jacinto que era una barreja de lo que avui seria un mig i un davanter. “Ho tenia tot. Era un jugador molt agut. Se’l veia moure per tot lo camp. També era molt eficaç”. La seua filla, Annie, me diu que va jugar hasta los 32 anys, ocupant la posició de central i distribuïnt lo joc.

Continua explicant-me Annie, que Jacinto sempre va estar vinculat al club. Es dirigent i mes tard, a la dècada de 1970, entrenador dels jugadors reserves del primer equip. També jugarà a l’equip de veterans, disputant alguns partits a la edat de 70 anys.

Annie, destaca que quan tenia 15 anys, al 1969 aproximadament, com li agradava molt de jugar al futbol, li va insistir a son pare per fer un equip de futbol de noies. Una volta creat, Jacinto farà d’entrenador. Al prompte, a la regió a on viuen sol hi ha un altre equip de noies, per lo que fan un

torneig d'hivern i un altre d'estiu. Mes endavant se formen altres equips i ja se fa un torneig regional.

Los darrers anys de futbolista d'Annie, l'equip del Blois juga al futbol a la lliga nacional. Dins de l'equip, ocupa la posició de defensa esquerra. Los partits se juguen los domenges pel mati, i ella compagina lo futbol en lo seu treball de infermera.

Li pregunto com era son pare com entrenador, a lo que me contesta: "Era mol actiu, durant los partits sempre s'estava movent i animant-nos. Exigia sempre joc "l'limplo". Quan algo eixie mal, en los braços aixecats deia: (en francès) ¡No es possible!". L'any 1983 Annie deixa de jugar al futbol, però son pare encara continua com entrenador de les noies.

Henri i Annie, m'expliquen que en paral·lel a l'activitat futbolística, als anys 50, Jacinto va ser boxejador, fent nou combats com amateur i aconseguint vuit victòries, proclamant-se campió comarcal. Ell considerava este deport com la seua segona passió. De l'any 1974 al 1985, va fer de cronometrador oficial a tots los combats que se van celebrar a Blois.

Continuo la conversa preguntant-li a Annie quan van vindre a Nonasp per primera volta, i després de fer los seus càlculs, me diu que va ser a l'agost de 1958, després de que Franco obris les fronteres. Van vindre los seus pares, Jacinto i Solange, en ella i son germà Alain. Lo viatge lo van fer en un cotxe Renault de quatre cavalls, en lo motor a darrere. Me diu que te lo record de que feia molta calor i que hi havia molt pols durant lo viatge. Lo trajecte lo van fer en tres dies, fent una nit a França i un altra a Barcelona, a la casa d'uns parents.

A partir d'este any, ja van vindre tots los anys al mes d'agost, estant a Nonasp durant totes les festes. Jacinto des de lo primer moment, se va involucrar en lo futbol a Nonasp, de primer com a jugador, després com àrbitre. Cal destacar que l'any 1971, va portar a l'equip del Blois per jugar a les festes majors. (Veure: "Un partit de futbol internacional"

<http://amicssdenonasp.org/temes1/internacional.htm>)

A les fotos que me deixa Annie, en hi ha una de l'equip de noies del Blois, del que ella forma part. Lo patrocinador es un diari de butxaca "Tele Poche". Ara soc jo, qui li explica que tinc una foto d'un equip de nois juvenil, en la mateixa camiseta, feta l'any 1979 a la Pobla de Massaluca, en un partit jugat a les festes d'este poble veí. Per lo vist, Jacinto, va fer arribar una equipació del Blois, al seu nebot Pere Suñer Marches, que per aquells anys, estava involucrat en l'equip de futbol de Nonasp. A la mort de Solange, al novembre de 2014, a l'edat de 88 anys, Jacinto se retira a la residència de la tercera edat de Saint-Dyé-sur-Loire. Annie i Henri m'expliquen una història que van sentir contar a un cuidador: "Quan feia bon temps, fèiem jugar als residents al parc en una pilota. Molts tenien problemes per agarrar-la en les mans. Quan va arribar Jacinto, ell la controlava en los seus peus, i feia malabars en lo cap, lo pit, los genolls ... No podíem creure-ho!" Acabem la conversa dient-me: "Així va ser com va viure Jacinto Suñer "Chinto".